Přeložil
Petr Kujal

Sirpa
Kähkönen

Cena
Finlandia
2023

Šestatřicet uren

host

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU je bez souhlasu nositele práv zakázána.

Tato kniha byla vydána s finanční podporou nadace FILI
This work has been published with the financial assistance of FILI — Finnish Literature Exchange

36 uurnaa: Väärässä olemisen historia
Copyright © Sirpa Kähkönen, 2023
Original edition published by Siltala, 2023
Czech language edition published by agreement with Sirpa Kähkönen and Elina Ahlback Literary Agency, Helsinki, Finland.
Cover picture by Wendy Laurel / Stocksy.com
Translation © Petr Kujal, 2026
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2026
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-3286-5 (PDF)
ISBN 978-80-275-3287-2 (ePUB)
ISBN 978-80-275-3288-9 (MobiPocket)

Lidé jsou pro mě domy víc než samotné domy
jedna a ta samá cesta, ale pouť různá
měli jsme utopii, teď jsme topos

Pentti Saarikoski, *Tance šera*

I
Předměty a panáčci

Mami,

dnes v noci musíš odejít.

Od tvé smrti uběhl rok a Tuoniovna, dcera smrti, si pro tebe přišla. Mince už leží na stole a teď se postaráme, abys měla na cestu sbalený kufr. Mrtví se musejí oddělit od živých. Dopředu nevíte, jak dlouho vám zesnulý člověk bude kráčet po boku. Jednoho dne prostě pochopíte: teď.

Když jsem po tvé smrti volala do pohřebního ústavu, sdělili mi, že do našeho malého rodinného hrobu se vejde celkem šestatřicet uren. To mě šokovalo. Jak je to vůbec možné? Vždyť ty jsi měla být poslední, koho tam pohřbíme. Tak jsme o tom vždy mluvily. Pak bude tvoje nejbližší rodina znovu pohromadě. Tvůj otec a matka, tvůj bratr a ty. Nikdo další.

Znepokojilo mě to. Učili mě, že člověk má ctít své předky. Bála jsem se, že budou informaci o šestatřiceti urnách vnímat jako porušení dohody. Jak jim vysvětlím, že urny s popelem zaberou mnohem míň místa než rakve? Pohřební zvyky se zcela nepředvídatelně změnily. Pohorší je to? S uklidňováním

zesnulých jsem neměla zkušenosti, nevěděla jsem, jak to chodí. Naštěstí se mi brzo dostalo odborné pomoci.

Poradili mi, abych mluvila na rovinu. Takže se odvažuju říct: nejsem schopna zaručit, že budeš hrob sdílet jen se svými nejbližšími, mami. Bohužel jsem nepřišla na žádný způsob, jak toho dosáhnout. Vymyká se to mé kontrole.

Proto jsem ti připravila hrobovou výbavu, mami. Shromáždila jsem šestatřicet věcí, které ti zabalíme na cestu. Pak si do dlaně vezmeš minci. Mám pro tebe i plášť, aby ti nebyla zima na ramena. Loďka tě převeze přes řeku. Na druhé straně tě uvítá Tuoniovna a znovu se setkáš s blízkými. Dary vám budou k užitku. V říši mrtvých se vám společně povede dobře. Už tam zůstanete. Problémy živých pustíte z hlavy. Počítání uren přenecháte jiným.

Pojď, mami, rozloučíme se, jak se patří. Promluvíme si, ještě jednou. Získala jsem odstup, konečně tě vidím. Moc bych ti chtěla povědět, co se po tvém odchodu stalo.

●

Když mi volali, že jsi zemřela, byl pozdní večer a já si zrovna dávala první jídlo onoho dne v malém baru poblíž domova. Celé dny jsem nedokázala pořádně jíst. Zvláštní: věřila jsem, že tě smrt vysvobodí, že vysvobodí mě, že se nám oběma uleví. Víra ale zastírala něco jiného, snad zoufalství. Ztratila jsem i vlastní vůli žít. Ty, která jsi mě živila jako první, jsi umírala. Přestala jsem jíst.

Zazvonil telefon, mohla jsem to čekat, přesto mě to překvapilo. Ne! Cože, teď? Vstala jsem od stolu, pospíšila si na

chodbu za zástěnami. Strop, podlaha, okolní zdi, všechno zářivě žluté. Zemřela jsi. Mami. Klesla jsem do podřepu.

Stiskla jsem červené sluchátko. Vstala jsem, zrak mi potemněl. Žlutým vesmírem jsem doputovala ke stolu, na talíři se kroutila pasta limonello. Namotávala jsem špagety na vidličku, tak jako si moje dcerka natáčela na prstík moje vlasy, kdysi dávno, zatímco mi sála z prsu. Moje máma, mrtvá? A já, opuštěná dcera v širém světě? Přejela jsem si po hlavě ostříhané až na kůži, ty jsi, mami, vždycky říkala: sluší ti krátké vlasy, ne že si necháš narůst dlouhé, vždyť by ti ani nenarostly. V mládí jsem si je natruc narůst nechala, zatraceně dlouhé. Dokud trucování neztratilo význam a k mým vlasům si znovu nenašly cestu nůžky. Měla jsi pravdu, mami, i v tomhle. Krátké mi sluší.

Otočila jsem vidličku, vložila si ji do úst, sála jsem těstoviny, pšeničně žluté kadeře, vlasy v puse, slané vzlyky, citron mě pálil v očích.

Vstala jsem, židle zavrzala, rozrazila jsem dveře, řada pouličních lamp se táhla donekonečna. V parčíku pod příkrou kamennou zdí vyrůstaly na větvích magnolie veliké ochmýřené pupeny, draly se vzhůru, déšť a jižní vítr jim daly vzejít, černé březnové větve drásaly kamennou zeď a mé nitro, drsně řezaly mé útroby, zastavila jsem se pod nimi, byl to šácholan japonský, kultivar Stará paní.

Magnolie, ty zvláštní strome, zamumlala jsem. Máš velké okvětní lístky, které vyrážejí přímo z černých větví, bez zeleně. Stála jsem u kamenné zídky, nad ní se tyčily domy s potemnělými okny, šácholan japonský, kultivar Stará paní, se ke mně laskavě sklonil, zašustil, usadil se na lavičku, zatřásl pupeny a pronesl, větev namířenou k srdci: „Dovolte, abych vám pomohl, vidím, že jste zoufalá."

A pokračoval, že zoufalých žen vídá v naší čtvrti příliš mnoho a že po smrti matky jsou ženy obzvlášť náchylné činit neuvážená rozhodnutí, zejména v této drsné městské části. A s další hlubokou poklonou mě požádal, abych u sebe doma přijala jeho dobrou přítelkyni Tuoniovnu.

Zkusila jsem ironicky namítnout, že nemá důvod si myslet, že jsem natolik zoufalá nebo zranitelná, abych se po vzoru venkovských dívek z devatenáctého století, které přišly o matku, vrhla do temné noci helsinské čtvrti Sörnäinen, ale ve skutečnosti jsem nevěděla, zda je to pravda, a můj hlas vůbec nezněl ironicky, ale kvůli zadržovanému pláči spíš hrubě. Uklonila jsem se, magnolie nabídla, že mě doprovodí domů. Pokrčila jsem rameny, slabé a neslušné gesto, slabá jsem ale koneckonců byla, a tedy neschopná cokoli dělat, operativní mozkové funkce jsem měla na kusy, a Stará paní mě vzala za ruku a provedla naší kopcovitou čtvrtí od jednoho nároží k druhému, až k černým vchodovým vratům mého domu.

Při loučení se mnou se naposledy uklonila a dodala: „Tuoniovna se dostaví ještě dnes v noci."

Přikývla jsem, strom mě černou větví pohladil po tváři. Otevřela jsem vrata. Když jsem zavírala, ohlédla jsem se přes rameno, japonská magnolie mi zamávala od kaple a pak zmizela za rohem.

Světla byla zhasnutá, v holých javorových větvích visel měsíc. Ve dveřích stála žena se zeleným hedvábným šátkem na hlavě. Pronesla: „Dnes má svátek Aurora."

Přikývla jsem a pustila ji dál, asi měla namířeno na večírek u nás ve vchodu. Společně jsme vešly do výtahu, obvykle chodím po schodech, ale tentokrát ne, nohám se nechtělo. Ve výtahu jsem znovu zaznamenala žlutou, sklopila jsem

zrak k nohám, v koutku oka se mi vlnil šátek dnešní oslavenkyně, patra ubíhala, neřekla mi, do kterého jede, zelený šátek tančil a vlnil se jako magnetická bouře.

„Jsem Tuoniovna," představila se, když jsme dorazily do mého patra. „Aha," odpověděla jsem. „Už to vidím. Váš šátek znázorňuje polární záři."

„Je to tak," přitakala. „A klidně si tykejme."

Přikývla jsem, proti tykání nic nemám. Otevřela jsem výtah, našla klíč a pustila ji k sobě do bytu.

Z kapsy širokého kabátu vytáhla pero a blok, posadila se v kuchyni a zaujala pozici zástupkyně zesnulých členů naší rodiny a osoby pověřené vypořádáním pozůstalosti, s čímž jsme začaly ještě téže noci.

Při našich nočních sezeních jsem se od mnohého osvobodila. Tuoniovna mě naučila, že my živí věnujeme až příliš pozornosti číslům. Vyjadřujeme jimi čtvereční a krychlové metry, hloubku, výšku a šířku, vyměřujeme svět pro urny a rakve, katakomby a kostnice. Tam, kde přebývají mrtví, už nikdo nepočítá.

Když jsme jedné noci opět vyřizovaly dědictví — nejen tvé, mami, ale celou složitou síť našeho rodového podhoubí —, když jsme seděly u kuchyňského stolu a já byla natolik zděšená množstvím věcí a spletitým klubkem povinností týkajících se všeho možného, že jsem už ze sebe nevypravila ani hlásku a jen přitiskla čelo k desce stolu, Tuoniovna s naprostým klidem prohlásila:

„Nakonec stačí jedno jediné slovo."

„Bimbambula?" navrhla jsem bezradně.

„Nutkavé vtipkování patří mezi tvé zlozvyky," poznamenala.

„Myslíš, že to nevím?“ odsekla jsem.

„Ale no tak. Bylo to jen konstatování. Měla bys postupovat takto. Vybereš si slovo. Zapíšeš ho do předběžných údajů. S odcházejícím zesnulým si to projdeme, zeptáme se, zda souhlasí. A vyhotoví se protokol. Tak se proces obvykle rozeběhne přirozeně,“ odříkala úřednickým hlasem.

No dobrá. Vážená odcházející zesnulá, tedy nejdražší Mami. Zahájíme náš proces. Kdysi se pohřební průvod nazýval procesím, v našem milovaném kraji Savo procesim. Smuteční průvod se shromáždil u domu zesnulého nebo před krajskou nemocnicí, koně měli navlečený slavnostní černý postroj a hedvábné třásně, lidé šli pěšky nebo jeli v kočáře, každý podle svých možností. I ty jsi měla malý průvod, mami. Když jsme se sešli před kaplí a pověřenec nám podal urnu, spustil se letní liják, kapky bušily do topolů a deštníků truchlících, písek se rozprskával a stružky vody vymílaly v cestičkách kaňony, stružky pláče nám stékaly po tvářích, ponožky zacákané, v zápachu mokré vlny jsme spustili urnu do rozťaté země, začali jsme na ni házet hrsti hlíny, s rukama od písku jako děti jsme zasypali tvůj hrob.

Ano, vzpomínali jsme na tebe, milá maminko, stáli jsme v dešti, v monzunovém proudu parného dne. Vzpomínali jsme i v malé restauraci poblíž přístavu, za zamlženými okny, jedli jsme, zpívali, možná troubily parníky, každopádně troubit měly.

Řekla bych, že jsme všechno udělali, jak se patří. Když jsi byla naživu, mami, přála sis, aby tě po smrti zpopelnili a popel rozprášili z rozhledny Puijo, aby ses na své poslední cestě vznášela jako černý mrak nad městem Kuopio. Konvence a zákony však splnění tvého posledního přání překazily. Všechno ostatní jsme provedli, jak se má. Ale poté

co formální fázi truchlení vystřídala tato osobní, hluboká a temná cesta, do předběžných informací se nakonec zaneslo slovo:

Nedostatečnost.

Mami. Jsem jako příliš malé těsto na pizzu roztahované na celý plech. Nestačí, je ho málo, roztrhne se. Od raného věku mi začaly povinnosti, které se mi vryly hluboko pod kůži. Možná nejsem jediná, kdo má v sobě něco tak hluboce zakořeněného, jako výrůstek, jehož odstranění by nutně narušilo samotnou podstatu. U tvého otce to byl komunismus. U tebe — no, to se nesmělo říkat nahlas. Snad dnes v noci? Pro mě to bylo toto nutkavé přebírání zodpovědnosti.

Sama před sebou neuteču. Nebo jak se v naší rodině krutě říkává: *Před cizím zlem utečeš, vlastního se nezbavíš*. Tohle pořekadlo chytře pošpiní toho, komu je určeno. Jádro jeho sdělení nezpochybňuju, je dobré si uvědomovat vlastní zlo a nedostatky, než si začnete dobírat ostatní a kritizovat je. Ale motto naší rodiny zároveň brání jako štít jakékoli kritice. Odrážejí se od něj i upřímná slova vyřčená s láskou, s jejichž pomocí byste se mohli změnit.

„Vlastního zla se nezbavíš." Deprimující věta. Je těžké žít, když si ji člověk neustále připomíná. Optimista by to mohl přeformulovat takto: Sebepoznání pomáhá být shovívavější k chybám druhých.

U nás jsme ale optimisté nebyli. Naše hlavní zásady se definovaly v devatenáctém století a tehdy o soucitu se sebou samým ještě nikdo neslyšel. Tradicí proto bylo vybrat obětního beránka, který ponese vinu za všechny. Obětní beránek měl za úkol přijímat neředěný hněv, směsici zklamání a úzkosti plynoucí z vlastních nedostatků a podrážděnost druhými. Všechno hezky na hromadu a naložit na bedra

obětního beránka. V naší rodinné škole bylo koneckonců možné složit kombinovanou odbornou zkoušku Obětní beránek — Nositel viny. Na diplomu stojí: *Tenhleten je úplně nemožnej! Kdyby ho nebylo, jak krásně by se žilo!* A na zdi rodové síně visí beránkův dehtovaný štít s nápisem: *Jen pojď k nám, ty chudáčku, nebudeš tu sám!*

Řetězec nedostatečnosti a obětních beránků dokážu vysledovat tři generace nazpátek. Tvůj otec byl prostřední ze sourozenců, problémové dítě a obětní beránek. Ty, mami, jsi byla vznětlivá a živá, problémové dítě. A obětní beránek rodiny. A já. Musím v tom pokračovat?

S obětním beránkem se pojí neodstranitelný cejch. Lze ho skrýt pod šaty, ale i tak čpí, zavání panickým potem smíšeným s dehtem. Právě nálepka obětního beránka mě přiměla se tak moc snažit, ze všech sil a ještě víc. Chtěla jsem svou pracovitostí něco dokázat, snažila se vyhovět všem požadavkům, ale teď chápu, že to ani nejde, stejně se vždycky vyrojí další a další.

I tak jsem ráda, že jsem si vzala ještě tento jeden úkol, že jsem začala vypořádávat pozůstalost, naposledy rozplétat všechna vlákna, zkoumat příčiny a kořeny. Někdo jiný by to jistě udělal lépe, ti, kdo jen přihlížejí, jsou ostatně vždycky lepší; někdo jiný by to zvládl s čistou hlavou a bez oněmění a každodenního boje s požadavky sboru mrtvých a bez ochromení vší tou kakofonií. Ale nebýt téhle dřiny, nepochopila bych sebe samu ani tebe, mami.

„Musim se kvůli každý prkotině přetrhnout?“ křičela jsi někdy, no, docela často.

Tvá generace po válce musela vylézt z tak hluboké propasti, že jste přirozeně očekávali úlevu a světlo. To se ale nesmělo,

nesetkávalo se to s pochopením. Chtěli jste něco malého a veselého, ale očekávalo se od vás velké a vážné. Vyprávěla jsi mi, jak si tvoje matka stěžovala: „Neměla jsem žádný mládí." A tvůj otec obětoval všechno, své nejlepší roky i své zdraví, ideálu, kterým toužil očistit a zlepšit celý svět, ale který jeho samotného skrz naskrz otrávil.

Tyto pravdy a léčebné prostředky šířené bez ochranných pomůcek se v naší rodině uplatňovaly v hojné míře. Asi jako když babička v sedmdesátých letech vždycky v létě vystříkala naši chatku v zahrádkářské kolonii Raidem, až vzduch zmodral. *Aby komáři nechali děcka na pokoji!* Hořké jedovaté výpary jsme vdechovali se slzícíma očima, obětovali jsme mnohé, i sami sebe, protože to patřilo k naší rétorice. Nějak takhle:

Obětuj se pro budoucí dobro. Honem si na bedra nalož břemeno, nikdo jiný ho za tebe neponese. Je sladké s tou tíhou klopýtat po rozbahněné cestě životem. Odlož svou košili, své poslední drobné a nakonec i život svůj. Šli jsme ke zlatému městu a hlavou proti zdi. Letmo jsme postáli před vysokou horou, před nekonečným výhledem a na okraji jámy. Kdykoli se natahoval ostnatý drát, instinkt nás vehnal na špatnou stranu, mezi poražené, jedli jsme trávu a chléb z borové kůry.

Mýlit se. Stát o samotě. Být omámen otáčením světa kolem své osy, uvíznout v podsvětních hlubinách Tuonely, zmítat se ve chřtánu mořského víru Kinahmi, být vržen do temnoty. Vztek. Nespravedlnost. Násilí.

V našem rodovém pradomově vyrůstalo devět divokých a umíněných dětí, které byly vychovávány rákoskou a slovem Božím. Žily v domě dělnického bytového družstva Puijo na břehu jezerního zálivu Kuopionlahti. Jedenáctičlenná rodina

tak měla kuchyň a ložnici. Ale vlastní byt, akcie černé na bílém! S příchodem dvacátých let však smrt začala kosit z nesprávného konce. Mladí v nejlepších letech umírali na nemoci, dostavil se hořký žal. V záchvatu zármutku se pro milované zesnulé zakoupil velký rodinný hrob na věčné časy. Rodina udělala, co se na tomto světě sluší a patří: zajistila důstojné podmínky pro živé i mrtvé.

Dvacáté století ale nebylo plánování nakloněno. Mladí byli neklidní, nechtěli zastárnout a zemřít na rodné hroudě, toužili prozkoumat, zda mohou v životě učinit jiné volby než jejich rodiče. Mohli by využít příležitostí, nadání, nespokojit se s vlastním údělem? Zachytit vítr doby, svézt se na jeho hřbetě, všechno zbořit jako hrad z kostek a postavit znovu? Válčili, utíkali, končili ve slepých uličkách. Celé krvavé století se vzepřelo plánům shrnutým v úhledné tabulce, rozmetávalo lidi daleko z rodného kraje a s průmyslovou efektivitou ztenčilo řady celých generací.

Mnoho našich příbuzných odešlo daleko od domova a už se nevrátilo. Nakonec byli prohlášeni za mrtvé. Náš rodinný hrob je jako příliš volné oblečení; prostor pro růst nikdy nenašel využití.

Z velkého starého hrobu je kromě přítomnosti zesnulých obzvlášť silně cítit také nepřítomnost. Všem, kdo hrob někdy navštívili, ten pocit pronikl do mysli i těla, až se stal dědičným údělem. Povinnost vůči zesnulým se stala nejtěžším břemenem; živí přicházeli na řadu až po nich.

Bála ses mnoha věcí, mami. Mimo jiné toho, že nám rodinný hrob vezmou. V jednom kuse ses dutým hlasem ptala: *Nepřilípli nám už na hrob lístek?* Nebyla jsi k utišení, neustále ses obávala oznámení od církevní obce. Přesvědčit ses nešla, uzavřela ses do vlastního strachu.

Postavila jsem se mezi tebe a tvé obavy jako štít. Hřbitovní správa mi sdělila, že velký rodinný hrob nemá určeného žádného držitele. Mým nejzákladnějším pudem na tomto světě vždy bylo vzít na sebe jakoukoli nabízenou zodpovědnost, jde o jakýsi Atlasův komplex. Maséři se mě pak vyptávají, co jsem to zase vláčela. Zamumlám cosi o taškách s knihami, nemám sílu vysvětlovat: celou zeměkouli.

Takže jsem se přirozeně stala Držitelkou hrobu. Ihned po nástupu do funkce jsem ti, mami, vysvětlila, že dnes už se u hrobů nemluví o pronájmu na věčné časy, ale že hrob nám přesto nikdo nevezme. Nacházíme se v limbu mezi kapitalismem a idealismem: věrný závazek je v tomto světě už jen úsměvným pozůstatkem, dnes se cení soutěživost, smlouvy na věčné časy uzavírají jen blázni a věčnost není než prokletím a okovy. Mé mlhavé vysvětlení tvé obavy nezmírnilo. Pod jejich vlivem jsi odešla na onen svět.

Ani kdybych na sebe vzala všechny úkoly světa, nemohu zaručit onu prostou věc, že se nám v hrobě nakonec neobjeví někdo cizí. Je to tak, hroby byly špatnou investicí předchozích generací. Na druhou stranu, investovat moudře není v tomto světě snadné. Označme to za drobný omyl, stávají se i horší věci.

Ano, to by šlo. Člověk se může o bezstarostnost aspoň snažit.

Proto teď budeme postupovat následovně. Otevřeme téma nehmotného dědictví. Vše pozemské je minulostí, co víc k tomu dodávat, k domům a věcem. Domy byly do posledního zbourány, dvacáté století připravilo předchozí generace o majetek, fyzickou sílu, odhodlání se do čehokoli

pouštět i o zdraví. Nyní odhalíme, co proudí v tkáni a žilách, v nervových vláknech.

V tomto procesu, při tomto dlouhém slavnostním obřadu vyprovázení, figuruje Tuoniovna jako důvěrnice a hlas rozumu. Po důkladné rozvaze jsem dospěla k tomuto pevnému rozhodnutí: Živým ať zůstane, co jim náleží. Vše ostatní patří zesnulým. Naše dědictví jsem určitě neviděla celé, něco vždycky unikne. Něco tak malého, že si toho nevšimnete. Nebo tak velkého, že to nelze uchopit. To zanecháme těm, kdo přijdou po nás.

Ale to, co jsme zaznamenaly, identifikovaly a prozkoumaly, leží nyní před námi na červeném perském koberci. Teď musíš přijít. Uděláme inventuru. A potom ti dám peníz pro převozníka, rozloučíme se a ty odejdeš.

Ne, neber to jako rozkaz, mami. Snažím se být rozhodná. Stanovit si hranice.

Nervózně přecházím z jedné strany bytu na druhou, stačí na to pár kroků. Tuoniovna sedí v kuchyni, kávu může pít klidně i v noci, možná si taky dám pořádně silné černé espresso, dnes v noci mi nevadí, že neusnu. Okno je otevřené, v korunách javorů se ozývá tiché skřehotání, na větvích na sebe pokřikují černí ptáci.

Pod oknem stojí na starém servírovacím stolku karafa, až přijdeš, mami, naliju nám z ní. Rebecca Solnitová a Israel Schur mě naučili, že Židé při připomínkách vyvedení z egyptského otroctví pijí čtyři číše vína, pátou nalévají pro proroka Eliáše, jehož příchod očekávají. Proto taky nechávají otevřené dveře: aby Eliáš mohl vejít a zodpovědět všechny otázky.

Otázek se nashromáždila spousta.

My pít víno nebudeme, mami. Ale až dorazíš, naliju nám rybízovou šťávu, *černou jako tygří krev*, jak říkával tvůj otec. Takovou šťávu za horkých srpnových dní připravovala tvoje matka v zelené kuchyni u vás na chatě. Vypijeme čtyři sklenice a dáme si sladký kynutý cop, neboli *pletenec*, jak by řekla tvoje matka, na památku našich drahých zesnulých.

Pátou sklenici necháme pro tvého strýce Eliase, který dostal jméno po proroku Eliášovi. Možná že Eliase odvezl ohnivý vůz do nebe, stejně tak je ale možné, že stále putuje po povrchu zemském. Možné ano, i když ne zrovna pravděpodobné. K podobné malé pravděpodobnosti upínalo naději tolik členů naší rodiny pořezané srpy a potlučené kladivy, prořídlé mechanickým zabíjením, proč bychom tedy nedělaly totéž, mami?

V naší rodině se ženy naučily čekat. Možná se Čekatelkou stanu i já.

Až přijdeš, posadíme se, dokud naše duše nenaleznou klid. Vypijeme číše šťávy, dveře necháme otevřené, aby vítr proudil místností.

Budeme čekat.

●

A ty jsi přišla, mami.

Nebyla jsem si úplně jistá. Neodvažovala jsem se na to spoléhat.

Ale teď jsme tady. Nemám odvahu se na tebe podívat, jsi mohutná, tak jako vždy. Jen v klidu seď, já si budu držet drobný odstup. Takhle to půjde.

Díky, že jsi přišla. Usaď se do žlutého křesla, já zůstanu klečet na zemi. Tuoniovna sedí u kuchyňského stolu a odškrtává si v seznamu, že všechno probíhá, jak má.

Vymyslela jsem následující postup. Shromáždila jsem věci, na které se společně podíváme. V nich se navrstvilo všechno možné, tvoje vyprávění, minulost. A támhle před knihovnou leží složený hnědý krycí papír, ukážu ti i několik kreseb. Pokud s tím souhlasíš, tak třeba kývni.

Z tvých gest to zrovna nepoznám. Ale v každém případě zůstáváš, neodcházíš. A mlčení znamená souhlas, není to tak?

„Pusť se do toho, Sirpo," ozve se Tuoniovna z kuchyně.

Tak jdeme na to. Podívej, mami. Tady je první předmět.

Tvůj vlněný svetřík. Je šedý, jen límec a manžety rukávů zdobí vystouplý vzor vyháčkovaný červenou přízí. Tvá matka se ráda věnovala ručním pracím. Svetřík je upletený po válce, z vypárané příze. Pamatuju se na její klubíčka. Schovávala si je ve válcovité polstrované stoličce. Byla jako skříňka s drahokamy, plná barevných pokladů. Hladká nová příze. Vypáraná příze, zvlněná jako tvé vlasy.

O tom svetříku jsi mi vyprávěla, mami. Kdysi, ještě jako dítě, ses probudila jako první. Doma visel hustý cigaretový kouř. Vybavovala sis hádku a zvýšené hlasy. Byla jsi ještě hodně malá. Tiše ses oblékla a vyšla ven. Na dvorku nikdo nebyl. Posadila ses na hromadu písku. Tvůj vlněný svetřík silně páchl tabákem. Pomyslela sis: Takovýhle to teda je.

To: život.

Tak jsem tvé vyprávění pochopila.

Svetřík jsem vyprala. Použila jsem jemné mýdlo, vyždímala pěnu, máchala zlehka. Proplachovala jsem ho, kouř a saze ulpělé na vláknech barvily vodu do černa; až konečně zprůzračněla. Když svetřík vyschl, všimla jsem si, že ozdobný

červený vzor, který ti do něj matka vyháčkovala, znovu získal jas. Chtěla ti vyrobit něco krásného, z toho mála, co po válce měla. A taky vyrobila, navzdory tomu, že jsi podle tebe u vás doma byla jen na obtíž.

Navzdory. Připojím to slovo ke svetříku. Napíšu ho na lemovací pásek a připevním na rub, na límec. Staré svetry často škrábaly, citlivá místa, například kolem krku, pak byla podrážděná a zarudlá. Přála bych si, aby lemovací pásek a slovo navzdory zjemnily tu bolest a tření, které mezi tebou a tvou matkou vždycky bylo. Cigaretového odéru jsem tvůj kus oděvu zbavila, se vzpomínkami na hádky, osamělostí, dětským smutkem a sklíčeností tak úspěšná nejsem.

Minulost nezměním. Dělám to kvůli sobě.

Sobectví! ozve se skřehotavě ze stromu před domem. To slovo je vysázené frakturou ve starodávném seznamu hříchů, černí ptáci v korunách javorů se pořádně rozparádí, padají těžká slova, rachotí o asfalt, slova jsou hranatá jako staré klíče, pozůstatky zaniklých domů, klíče padnoucí do dveří, které už nelze otevřít, taková slova létala i u vás doma, mami, stejně jako v rodovém pradomově, *sobectví, touhy, hřích, hanba, pýcha, tvrdohlavé odmlouvání, zlo, soudný den*! Narážela dětem do čel i zátylků, všichni se jim vyhýbali, jak jen to šlo.

Venku je posbírám až zítra, až po tvém odchodu, mami. Naházím je do kýble a vytřídím do kontejneru na kovy, aby je v zařízení na likvidaci nebezpečného odpadu roztavili a vyrobili z nich třeba drátěné klece na zátky od šampaňského. Kov, z něhož jsou klíčová slova odlitá, je totiž tak pevný, že hravě vydrží i tlak několika atmosfér.

Fraktury ponecháme živým. Nějaké využití se pro ně najde. Ty už se těch ptáků nikdy nebudeš muset bát, mami. Okno nechejme klidně otevřené, oni dovnitř nevletí.

Zpátky k tématu. Do rukávů a kapes vlněného svetříku jsem ti dala několik věcí. Všechny z tvého raného dětství, mami. Hnědý papírový sáček pochází asi z konce roku 1947 nebo počátku 1948. Když ho prohmatáš, ucítíš něco jako kamínky. Určitě si ho pamatuješ. Ve tvých vzpomínkách hrál velmi důležitou, téměř zásadní roli. Uvnitř jsou sladkosti.

O Vánocích roku 1947 jsi chodila do školky, v té době se vůbec poprvé po válce uvolnil přístup ke sladkostem. Bylo ti šest. Na Velikonoce následujícího roku jste dostali karamelky. Někdy na jaře roku 1948 přišel do školky jednoho dne pan fotograf. Všechny vás shromáždili. Poté co tety vychovatelky konečně srovnaly nesmělou a rozjařenou skupinu dětí do řad, rozdaly vám malé sáčky. Karamelky! Bonbony! Dobrůtky! Ta slova se mezi vámi šířila jako lavina, přestože vás tety utišovaly a přikládaly si prst k ústům. Sladkosti! Děti zachvátilo nadšení, čekala vás ohromná lahůdka. Jakmile se vyfotíte, pytlíky zašustí, konečky prstů opatrně nahmatají tvrdé kousky a pak —

Teď se všichni dívejte do fotoaparátu! A ještě jednou! Liiso v dolní řadě, i ty, koukej sem a Jussi taky, no tak!

Na fotografii jste se široce usmívali, v rukou sáčky se sladkostmi.

Pan fotograf vám poděkoval. Zvládli jste to skvěle.

Vychovatelky si pak pytlíky zase vybraly. Víc jste je nespatřili.

Když jsem se někdy v sedmdesátých letech u kuchyňského stolu cpala salmiakovými bonbony a četla *Správnou pětku*, o tom focení jsi mi povyprávěla. Pak ses na mě významně podívala: *V některých rodinách se karamelky ukládají do horní*

police a odtamtud se vždycky bere jenom jedna, kterou si pak vychutnáváš hezky pomalu.

Nechápala jsem, o co ti jde. Byla jsi smutná, protože ti v dětství sebrali sladkosti. Přišla jsi zkrátka. Naznačila jsi ale, že hltat salmiakki je neslušné. Že bychom se společně mohly stát rodinou, v níž se touhy drží na uzdě. Podle mě nebylo fér, že jste jako mrňata ve školce ty dobroty nedostali. Měla jsem ale proto odložit vlastní bonbony na horní polici? To není nic pro mě, věděla jsem už tehdy. Vzorné mlsouny a střídmé rodiny je třeba hledat úplně jinde.

Nebo jsem se s tebou měla podělit i o to málo, co jsem měla? Zamyslela jsem se. Pak jsem otevřela krabičku se salmiakki a povytáhla papír překrývající její ústí.

Krabičku jsem postrčila přes voskovaný ubrus k tobě. Ubrus byl zelený, zdobený liánami a paisley, po vizuální stránce typicky sedmdesátkový. *Jen si dej*, vyjadřovalo mé gesto, nebo možná *No tak! Neupejpej se!*, jak nás vždycky pobízel děda.

Zavrtěla jsi hlavou a odvrátila tvář.

Sladké já nerada, odsekla jsi.

Další předmět v kapse vlněného svetříku. Oblázek.

Ne všechny děti se dostaly do školky. Ty jsi místo získala. Jako malá jsi oznámila matce: *já budu poslouchat jenom tety vychovatelky*.

Chodila jsi do školky Pumpputori. Sídlila v dřevěném domku poblíž zálivu Kuopionlahti, nedaleko tvého domova. Ve stáří jsi mi vyprávěla, že jsi na matku musela často čekat u branky.

Jednou jsi tam zase stála, s bílým kamínkem v dlani. Byl hladký a oválný, jako malinké vajíčko. Chtěla jsi ho dát

mamince, na dotek byl měkký a příjemný. Dívala ses k nábřeží a viděla, jak ke školce kráčí žena v montérkách a se šátkem na hlavě. Montérky měla špinavé. Zaprášené vlasy jí padaly do čela. Možná celý den nosila maltu a cihly zedníkům, to byla práce pro ženy, po válce se ve městě stavělo o sto šest.

Pozorovala jsi ji, nebyla to tvoje máma, tiskla jsi kamenné vajíčko, hřálo v dlani. Žena vešla dovnitř, její dítě si přestalo hrát a vypísklo radostí. Maminka v montérkách padla na kolena a rozpřáhla ruce. Dítě jí vběhlo do náruče.

Maminku v montérkách shledání s potomkem rozveselilo. Na to jsi při vyprávění kladla důraz. Jak se po dlouhém dni v práci smála s dítětem v náruči a tiskla mu tvář k hlavičce.

Pro tebe přišla chladná a unavená máma. *No tak pojď*, pokynula ti. Schovala sis kamenné vajíčko do kapsy vlněného svetříku a mlčky jste vyrazily domů.

Stíháš počítat, Tuoniovno? Na řadě je třetí předmět. Ne, vlastně čtvrtý!

Výborně, díky. A co ty, mami, zvládáš to?

Zvládáš, vždyť jsme sotva začaly. Ale řekni si, kdybys potřebovala pauzu.

Tady stojí malé válenky. Tak malé, že v nich může šlapat jedině dítě, které se právě naučilo chodit. Nejdřív je nosil tvůj bratr a po něm ty. Můžeš mu je odnést do říše mrtvých, do Tuonely, pokud si je nechceš nechat.

No jistě, díky za upozornění, Tuoniovno. Nemám se starat, co se děje na druhém břehu, co kdo komu odkáže, co si kdo ponechá a čeho se vzdá. Rozumím. Můžu to vysvětlit? Díky. Toto otravné chování je pozůstatkem rané